

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

РОЗКОШИНСЬКА СВІТЛАНА ОРЕСТІВНА

УДК [343.14:343.345] (043.3)

**ДОКАЗУВАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВИКОРИСТАННЯ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ
ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат

дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата юридичних наук

Львів – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу та криміналістики факультету з підготовки фахівців для підрозділів слідства Львівського державного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, доцент

Басиста Ірина Володимирівна,

Прикарпатський факультет (м. Івано-Франківськ)

Національна академія внутрішніх справ,

професор кафедри кримінально-правових дисциплін та

оперативно-розшукової діяльності

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Галаган Володимир Іванович,

Національний університет

«Києво-Могилянська академія»,

професор кафедри галузевих правових наук;

кандидат юридичних наук, доцент

Павлишин Андрій Андрійович,

Львівський національний університет

імені Івана Франка,

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики.

Захист відбудеться «28» листопада 2015 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.03 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 (зал засідань юридичного факультету, ауд. Г-409).

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка (79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5).

Автореферат розісланий 27 жовтня 2015 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

В.О. Семків

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Соціальна політика будь-якої правової держави повинна бути зосереджена на створенні гідних умов життя та високого рівня добробуту не лише власних громадян, а й прийдешніх поколінь. Демографічна криза, яка на сьогоднішній день існує в Україні, нічого перспективного для нашої нації не віщує, саме тому державний механізм повинен сприяти як вихованню нового здорового покоління, так і збереженню генофонду.

Проголосивши, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України), держава зобов'язалася всіма доступними засобами та можливостями захищати особу, особливо дитину. Статтями 51–52 Конституції України передбачено державний захист дитинства, рівність дітей у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним, та зазначено, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються законом. У Законі України «Про охорону дитинства» відзначено, що кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканість та захист гідності. Вагомим кроком на шляху впровадження міжнародних стандартів захисту прав дитини в національне законодавство України стало ухвалення Національного плану дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини, затвердженого Законом України «Про загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року», метою якого є забезпечення функціонування системи захисту прав дітей відповідно до вимог Конвенції ООН про права дитини. Але незважаючи на розгалужену систему державного та міжнародного правового захисту, останнім часом значно зросла кількість кримінальних правопорушень, що вчинюються відносно дітей.

Згідно з оприлюдненими статистичними даними лише на території Івано-Франківської області протягом 2014 року виявлено 186 дітей, які схильні до вчинення кримінальних правопорушень, бродяжництва, жебрацтва, котрі перебувають на обліку в підрозділах кримінальної міліції в справах дітей; 33 дорослі особи, які перебувають на обліку, з них 14 раніше засуджених за втягнення дітей у злочинну діяльність.

Проблема доказування при розслідуванні залучення неповнолітніх до асоціальної діяльності дорослих не є новою для юридичної науки. Питання кримінально-правової характеристики та кримінологічного запобігання втягненню неповнолітніх у злочинну або іншу антигромадську діяльність розглядалися в працях багатьох учених. Питанням доказування в цілому та його особливостям при розслідуванні окремих кримінальних правопорушень присвячено наукові праці таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як: С.А. Альперт, Ю.П. Аленін, В.П. Бахін, М.І. Бажанов, Р.С. Белкін, В.Д. Берназ, В.К. Весельський, В.І. Галаган, І.Д. Гончаров, Ю.М. Грошевий, А.Я. Дубинський, А.В. Дулов, В.А. Журавель, А.В. Іщенко, В.С. Зеленецький,

Л.М. Карнєєва, О.В. Капліна, Н.С. Карпов, Н.І. Клименко, М.В. Костицький, В.О. Коновалова, В.С. Кузьмічов, О.П. Кучинська, В.К. Лисиченко, Л.М. Лобойко, В.Г. Лукашевич, Є.Д. Лук'янчиков, П.А. Лупинська, М.М. Михеєнко, Н.Г. Муратов, В.Т. Нор, Д.П. Письменний, М.А. Погорецький, В.О. Попелюшко, М.В. Салтєвський, М.Я. Сегай, С.М. Смоков, В.М. Стратонов, В.А. Стремєвський, М.С. Строгович, В.М. Тертишник, Л.Д. Удалова, П.В. Цимбал, К.О. Чаплинський, Ю.М. Черноус, В.Ю. Шепітько, М.Є. Шумило, Б.В. Щур та ін.

Однак, разом із цим, питання доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом залишилися поза увагою дослідників. Системного кримінального процесуального аналізу обставин предмету доказування та елементів доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом у науці не було, як наслідок – відсутня науково-обґрунтована криміналістична характеристика даного кримінального правопорушення. Такий стан наукової розробки зазначеної проблеми негативно відбивається на практиці. Через суперечливості і прогалини в кримінальному процесуальному законодавстві правозастосовча практика нерідко стикається із суттєвими труднощами при вирішенні питань доказування обставин використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, в окремих випадках приймаються недостатньо обґрунтовані рішення щодо проведення низки слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Це свідчить про необхідність проведення поглиблених наукових досліджень. Зазначені обставини зумовили актуальність обраної теми дисертації та визначили необхідність її детального дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складовою наукових досліджень Міністерства внутрішніх справ України й виконана з урахуванням «Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010 – 2014 років», затвердженого Наказом МВС України від 29 липня 2010 р. № 347, в рамках теми наукового дослідження кафедри кримінального процесу та криміналістики Львівського державного університету внутрішніх справ «Протидія злочинам підслідним ОВС: кримінологічні та криміналістичні аспекти» (державний реєстраційний номер 0111U007105), відповідно до наказу МВС України «Про затвердження Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 рр.» від 16.03.2015 р. № 275 (п. 6.18).

Тема дисертації затверджена вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол № 9 від 28 травня 2010 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексний кримінальний процесуальний аналіз елементів предмета доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом та розробка криміналістичної характеристики даного кримінального правопорушення; розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо

ефективного проведення слідчих (розшукових) дій при розслідуванні кримінальних правопорушень про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом та висловлення пропозицій щодо шляхів удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства.

Для досягнення поставленої мети було поставлено та послідовно вирішено такі завдання:

– критично проаналізувати історичні передумови зародження та детермінанти розвитку жебрацтва в суспільстві, а також доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом;

– з'ясувати сучасний стан наукової розробки поняття доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом;

– провести аналіз зарубіжного досвіду як протидії використанню малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, так і доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, виокремити положення, що раціональні для імплементації до національного кримінального процесуального законодавства;

– на основі детального аналізу та синтезу обставин, які підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, надати пропозиції щодо підвищення ефективності, результативності та своєчасності встановлення цих обставин, а також сформулювати криміналістичну характеристику даного кримінального правопорушення;

– шляхом узагальнення та індивідуалізації засобів збирання доказів при розслідуванні кримінальних правопорушень про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом вичленити типову систему слідчих (розшукових) дій для найбільш ефективного збору доказів при розслідуванні кримінальних правопорушень про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом;

– висвітлити недоліки сучасного стану кримінальної процесуальної регламентації провадження окремих вербальних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні кримінальних правопорушень про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, запропонувати їх усунення шляхом внесення змін і доповнень до чинного КПК; окреслити процесуальні та тактичні особливості підготовки і проведення окремих вербальних слідчих (розшукових) дій;

– визначити сутність процесуальних і тактичних особливостей підготовки і проведення нонвербальних слідчих (розшукових) дій;

– з'ясувати недоліки унормування у чинному КПК змішаних (складних) слідчих (розшукових) дій, запропонувати шляхи їх усунення та виокремити процесуальні і тактичні особливості підготовки і проведення змішаних (складних) слідчих (розшукових) дій при розслідуванні кримінальних правопорушень про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом;

– визначити місце негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій при розслідуванні злочинів про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом у системі збору та перевірки доказів;

– окреслити діяльність слідчого із перевірки та оцінки зібраних у кримінальному провадженні доказів та запропонувати шляхи алгоритмізації, удосконалення такої діяльності, а також усунення наявних у чинному кримінальному процесуальному законодавстві прогалин та колізій із даного приводу.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у процесі доказування при розслідуванні кримінальних правопорушень про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Предметом дослідження є доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Методи дослідження було обрано з урахуванням поставленої мети, завдань, визначених об'єкта та предмета дослідження. Методологічну основу дослідження становлять положення загальної теорії пізнання. У процесі дослідження було використано такі наукові методи: *історико-правовий* метод застосовано для з'ясування історичних витоків, передумов та детермінант розвитку жебрацтва, а також правових засобів протидії йому (підрозділ 1.1); *порівняльний аналіз* – для аналізу сучасного стану наукової розробки поняття доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом та зарубіжного досвіду доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (підрозділи 1.2, 1.3); *логіко-юридичний* – для визначення юридичної природи обставин, які складають особливості предмета доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6); *соціологічні* методи – при проведенні анкетування слідчих у різних областях України, вивченні та узагальненні кримінальних справ, кримінальних проваджень, судових рішень, аналізі стану злочинності. Для розроблення пропозицій щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства застосовано методи *прогнозування та моделювання* (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3).

Емпіричну основу дослідження становлять статистичні дані Генеральної прокуратури України; ГСУ МВС України; Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ, а також результати, одержані внаслідок вивчення 70 кримінальних справ, 20 кримінальних проваджень, розглянутих судами у 2010-2015 рр. у різних регіонах України; 55 судових рішень, розміщених у Єдиному реєстрі судових рішень; анкетування 217 слідчих органів внутрішніх справ України у Закарпатській, Хмельницькій, Тернопільській, Рівненській, Львівській, Волинській, Івано-Франківській, Чернівецькій, Вінницькій областях.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

На основі проведеного дослідження сформульовано висновки та положення, що відповідають змістовним ознакам наукової новизни роботи, зокрема:

уперше:

– на основі детального аналізу та синтезу обставин, які підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (час вчинення; місце вчинення; винуватість обвинуваченого; мотив, мета і форма вини; вид і розмір шкоди; розмір процесуальних витрат; обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення; обставини, що обтяжують чи пом'якшують покарання, характеризують особу обвинуваченого, виключають кримінальну відповідальність, є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності) розроблено криміналістичну характеристику даного кримінального правопорушення;

– запропоновано та теоретично обґрунтовано дві класифікаційні групи щодо механізму завдання шкоди суспільним відносинам, які забезпечують нормальний фізичний та моральний розвиток дитини, зокрема це механізм заподіяння шкоди, що отримав назву «ззовні» та «зсередини». При цьому аргументовано, що елементи механізму «зсередини» характеризуються більш високим ступенем суспільної небезпеки. Також констатовано беззаперечний факт того, що якщо в учинення злочину неповнолітніх втягують переважно особи чоловічої статі, то в жебрацтво – здебільшого матері;

– доведено, що використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом провокується причинним комплексом, який обумовлений детермінантами соціально-економічного, морально-ідеологічного, організаційно-управлінського, правового, політичного та біологічного характеру. Вони тісно пов'язані між собою і за кожним із цих чинників стоїть певне соціальне явище або проблема;

– проведеним узагальненням та індивідуалізацією засобів збирання доказів при розслідуванні кримінальних правопорушень про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом здійснено вичленення типової системи слідчих (розшукових) дій для найбільш ефективного збору доказів при розслідуванні кримінальних правопорушень про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, до яких віднесено наступні: вербальні слідчі (розшукові) дії, невербальні слідчі (розшукові) дії, змішані (складні) слідчі (розшукові) дії;

– виявлено суттєві недоліки й прогалини в частині правової регламентації окремих вербальних слідчих (розшукових) дій, які є засобами збирання доказів при розслідуванні

кримінальних правопорушень про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом та обґрунтовано пропозиції щодо їх усунення шляхом внесення змін і доповнень до ст. 58 КПК, запропоновано доповнити чинний КПК новими статтями 71¹-71³ КПК та наведено їх формулювання;

– розроблено пропозиції щодо належного законодавчого врегулювання таких змішаних (складних) слідчих (розшукових) дій, як пред'явлення для впізнання, призначення експертизи, виходячи з наявних недоліків правової регламентації цих процесуальних дій (запропоновано нову норму 224¹ КПК, внесення змін і доповнень до ст. 486 КПК). Аргументовано неоднозначність позиції законодавця про об'єднання у ст. 232 КПК різновидів двох різнопланових слідчих (розшукових) дій, як от допит та пред'явлення для впізнання, та запропоновано відповідні проектні норми;

– доведено, що очевидним є факт унормованого права слідчого залучати до такої нонвербальної слідчої (розшукової) дій, як огляд, потерпілого, однак через особливості, якими характеризується потерпілий від використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, через його малолітній вік, аргументовано недоцільність виконання слідчим цього повноваження;

удосконалено:

– визначення та елементи діяльності слідчого із перевірки й оцінки зібраних у кримінальному провадженні доказів при розслідуванні такого кримінального правопорушення як використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом;

– стан наукової розробки доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом; сутність підстав, які визначають формування належної правової регламентації протидії використанню малолітньої дитини для заняття жебрацтвом та закладають підвалини національної політики збереження генофонду України;

набули подальшого розвитку:

– системний аналіз історичних передумов зародження та детермінант розвитку жебрацтва в сучасному суспільстві, який підтвердив існування причинно-наслідкового зв'язку між вищезазначеним суспільно небезпечним діянням та нестабільною соціальною й економічною ситуацією в державі;

– наукові погляди щодо імплементації до національного кримінального процесуального законодавства положень із законодавств окремих іноземних країн, які ефективно охороняють права неповнолітніх (малолітніх) потерпілих, забезпечують належний процес доказування чи попереджують втягнення неповнолітніх у жебракування;

– пропозиції щодо доцільності та законності проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні кримінальних правопорушень про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом;

– шляхи алгоритмізації та належної регламентації діяльності слідчого із перевірки та оцінки зібраних у кримінальному провадженні доказів при розслідуванні такого кримінального правопорушення як використання малолітньої дитини для зайняття жебрацтвом.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції використовуються й надалі можуть бути застосовані в:

– *правотворчій діяльності* – при підготовці законопроектів у частині внесення змін і доповнень до окремих положень чинного Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення процесу доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (лист Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України від 18 листопада 2013 р. № 648);

– *практичній діяльності* слідчих підрозділів (акт впровадження у практичну діяльність СУ УМВС України в Івано-Франківській області від 16 січня 2012 р.);

– *науково-дослідній діяльності* – як основа для подальшого розроблення та вдосконалення правових основ доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, а також як предмет науково-дослідної діяльності викладачів, студентів, аспірантів;

– *навчальному процесі* – результати дослідження використовуються при викладанні нормативних навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Криміналістика» у Львівському державному університеті внутрішніх справ (акт впровадження від 7 листопада 2013 р.), Івано-Франківському університеті права імені Короля Данила Галицького (акт впровадження від 15 травня 2015 року), на юридичному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка (акт впровадження від 9 липня 2015 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана автором самостійно. Особистий внесок дисертанта в підготовці двох статей, опублікованих у наукових фахових виданнях, та чотирьох матеріалів конференцій спільно з І. В. Басистою полягає у відшуванні теоретичних і практичних проблем, що ускладнюють реалізацію процесуальних рішень слідчого при розслідуванні використання малолітньої дитини для зайняття жебрацтвом; дотримання конституційних прав та свобод під час допиту неповнолітніх потерпілих.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення та висновки дисертації, а також авторські пропозиції доповідалися та обговорювалися на засіданнях кафедр кримінального процесу та криміналістики Львівського державного університету внутрішніх справ. Результати дослідження було оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-теоретичних та науково-практичних конференціях, семінарах, симпозіумах і круглих столах (див. п.п. 10-20 Списку опублікованих праць за темою дисертації, с.18-19 автореферату).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження викладено автором у 20 наукових публікаціях, у тому числі в 7 наукових статтях у наукових фахових виданнях України, 2 наукових статтях у виданнях іноземних держав, 11 матеріалах конференцій.

Структура й обсяг дисертації зумовлені предметом дослідження, метою й завданнями та відповідають логіці наукового пошуку. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять дванадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (353 найменування) та чотирьох додатків. Повний обсяг дисертації – 285 сторінок, з них основного тексту – 198 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми; вказано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету та завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; викладено наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; подано відомості про публікації, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Характеристика жебрацтва як антисуспільного явища та сучасні підходи в доказуванні при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Генеza жебрацтва та доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом»* в історичному аспекті розглянуто питання передумов зародження та детермінант розвитку жебрацтва в сучасному суспільстві, а також правових способів протидії цьому антисуспільному явищу. Встановлено, що на початковому етапі жебрацтву в цілому активно протидіяла церква. З 1682 року в указах імператора та наказах царів (1731, 1758 рр.) вже формувалася система покарань за жебракування, але кількість жебраків не зменшувалася. З 1775 року приймалися накази «суспільного презирства», створювалися «робочі будинки» для утримання жебраків (зокрема і тих, що залучали до цього промислу дітей), надісланих туди за розпорядженням місцевої поліції. В УРСР жебрацтво розповсюджується в післявоєнні роки (1920 – 1930-ті рр. та кінець 1940-х – 1950-ті рр.) та на початку 1990-х років. Починаючи з 20 – 30-х рр. ХХ ст. в Україні сформувалася правова база функціонування системи державних органів і громадських організацій, уповноважених охороняти дитинство та вести боротьбу з жебрацтвом і безпритульністю. Протягом дослідженого періоду не встановлено факту існування окремої кримінально-правової норми, яка б встановлювала кримінальну відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, однак в окремих декретах (від 4 березня 1920 року) та інструкціях відзначався механізм притягнення до відповідальності осіб, які втягують неповнолітніх у злочинну діяльність, експлуатують неповнолітніх тощо.

У підрозділі 1.2 «Сучасний стан наукової розробки поняття доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом» проаналізовано норми кримінального процесуального законодавства та погляди науковців щодо розуміння доказування при розслідуванні даного кримінального правопорушення. Констатовано відсутність єдиного перспективного бачення й розгорнутого сучасного тлумачення дефініції доказування (його складових елементів) при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, незважаючи на існування окремої кримінально-правової норми, яка встановлює кримінальну відповідальність за такі протиправні діяння.

У підрозділі 1.3 «Зарубіжний досвід доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом» подано порівняльний аналіз кримінального процесуального законодавства ряду країн, що належать до різних правових систем. Констатовано, що в КПК Республіки Молдови простежується корисний симбіотичний зв'язок діяльності із доказування та попередження, профілактики вчинення аналогічних злочинів. У КПК Австрії та ФРН прогресивними є положення щодо мети доказування. Тому обґрунтовано доцільність запозичення окремих положень законодавства Республіки Молдова (щодо обов'язку зі встановлення причин, що усувають злочинний характер діяння, а також причин та умов, що сприяли вчиненню злочину); Австрії та ФРН (щодо мети доказування) до чинного кримінального процесуального законодавства України.

Розділ 2 «Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом» складається з шести підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Подія кримінального правопорушення та її елементи» обґрунтуванню теоретичних висновків щодо складових елементів події такого кримінального правопорушення, як використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, послужили праці видатних вітчизняних і зарубіжних науковців. У результаті порівняльного аналізу їх поглядів однозначно підтримано тезу про те, що існує ряд особливостей щодо місця, способу та часу вчинення використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. Безпомилкове доказування події цього кримінального правопорушення є запорукою не лише встановлення об'єктивної істини, а й створює можливості для подальшого вжиття заходів профілактики з метою випередження подальшої аналогічної протиправної діяльності щодо дітей.

У підрозділі 2.2 «Винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення» констатовано, що розглядуваний злочин вчиняється із корисливих мотивів, із прямим умислом, суб'єкт злочину, передбаченого ч. 1 ст. 150¹ КК України, є спеціальним (батьки (здебільшого матері) або особи, які їх замінюють) та в усіх випадках підозрюваними переслідувалася мета збагачення. При доказуванні винуватості обвинуваченого часто виникає ряд перешкод, які стосуються наявних

родинних відносин між потерпілим та підозрюваним, малолітнього віку підозрюваного тощо. Суспільна небезпечність злочину визначається не тільки корисливим мотивом або метою отримання прибутку, а й характером дій, які вчинені щодо дитини, що негативно впливає на її фізичний і моральний розвиток.

У підрозділі 2.3 «Вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат» на основі аналізу низки літературних джерел автором зроблено висновок про те, що при вчиненні даного злочину може заподіюватися як моральна, так і матеріальна та фізична шкода, доказування якої, в першу чергу, залежить від професіоналізму слідчого та судді. При кваліфікації протиправного діяння за ч. 1 ст. 150¹ КК України шкода спричиняється шляхом виключення батьками чи особами, які їх замінюють, себе із суспільно корисних і охоронюваних законом суспільних відносин або належного виконання обов'язків цими винними особами, чим і розривається соціальний зв'язок, що входить до структури суспільних відносин. Підозрюваний розриває ті чи інші відносини, проникає в них і завдає шкоди суспільним відносинам в цілому шляхом руйнівного впливу на їхні складові. В силу специфіки суб'єктного складу злочину та ряду об'єктивних обставин проблемним також є питання про відшкодування процесуальних витрат.

У підрозділі 2.4 «Обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження» автором встановлено цілу низку проблемних аспектів при доказуванні таких обставин, в першу чергу, слідчим, та наголошено на тому, що деякі із них (відзначені у відповідних структурних частинах ст. 150¹ КК України) не можуть ще раз враховуватися при призначенні покарання. Повне з'ясування та доказування обставин, які характеризують особу обвинуваченого, дозволяє суду обрати таке покарання, що буде в повній мірі відповідати суспільній небезпечності вчиненого злочину та особі обвинуваченого.

У підрозділі 2.5 «Обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання» доведено, що в кримінальних провадженнях про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом слідчому та суду в процесі судового розгляду необхідно встановити щирість висловлювань особи про те, що вона шкодує про вчинене, засуджує свою поведінку та бажає виправитися. Для цього щире каяття як внутрішнє переживання особи повинно віднайти свій зовнішній прояв, що й необхідно правильно та поетапно доказувати. Примирення з потерпілим та передача на поруки у жодному із досліджених автором матеріалах емпірики судом не застосовувалися.

У підрозділі 2.6 «Обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення»

та/або є доходами від такого майна» констатовано, що в результаті своєчасного та ретельного огляду місця події (хоча значних готівкових коштів жодного разу вилучати працівникам правоохоронних органів не доводилося, оскільки вони з певною частотою «скидаються» організаторам такого «бізнес-проекту»), а також за наслідками проведення обшуків за місцем проживання підозрюваного можна доказати, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна.

Розділ 3 «Збирання, перевірка та оцінка доказів при розслідуванні кримінальних правопорушень про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом» складається із трьох підрозділів, які включають чотири пункти.

Підрозділ 3.1 «Система слідчих (розшукових) дій, процесуальні та тактичні особливості підготовки і проведення окремих слідчих (розшукових) дій, які реалізуються з метою збирання доказів при розслідуванні злочинів про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом» присвячений дослідженню системи слідчих (розшукових) дій, які проводяться з метою збирання доказів, процесуальним та тактичним особливостям підготовки і проведення вербальних, невербальних та змішаних (складних) слідчих (розшукових) дій.

У пункті 3.1.1 «Система слідчих (розшукових) дій, які проводяться з метою збирання доказів» автор дійшла висновку, що до системи слідчих (розшукових) дій належать: допит (ст. 224-226 КПК); пред'явлення для впізнання (ст. 228-231 КПК); обшук (ст. 234-236 КПК); огляд (ст. 237-238); ексгумація трупа (ст. 239 КПК); слідчий експеримент (ст. 240 КПК); освідування особи (ст. 241 КПК); проведення експертизи (ст. 242-244 КПК). Цей вичерпний перелік слідчих (розшукових) дій запропоновано передбачити у новій дев'ятій частині ст. 223 чинного КПК.

Підтримано позицію тих науковців, які стверджують, що основними способами збирання та перевірки доказів у будь-якому кримінальному провадженні є слідчі (розшукові) дії, а також наведено авторські аргументи цієї точки зору при розслідуванні злочинів про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом зокрема.

У пункті 3.1.2 «Процесуальні та тактичні особливості підготовки і проведення вербальних слідчих (розшукових) дій» доведено, що для ефективного планування розслідування, правильної кінцевої кваліфікації протиправних діянь та безпосереднього відпрацювання версій в першу чергу необхідно встановити свідків, потерпілого та особу підозрюваного. Це слід найбільш ефективно реалізувати в результаті такої вербальної слідчої (розшукової) дії, як допит. Виокремлено та аргументовано такі процесуальні та тактичні особливості його підготовки і проведення, які пов'язані із особою потерпілого, а ним завжди є малолітній; підозрюваним, яким може бути хтось із батьків або осіб, які їх замінюють. Автором доведено той факт, що, допитуючи зазначені вище

категорії осіб та свідків, слідчому доцільно довести визначену сукупність обставин, тому сформульовано авторські алгоритми постановки питань при проведенні таких допитів у випадку кваліфікації протиправних діянь за ч. 1-3 ст. 150¹ КК України.

Автором обґрунтовано висновок про те, що слідчому доцільно скористатися вимогами ст. 225 КПК, яка дозволяє у виняткових випадках (до них може бути віднесено малолітній вік потерпілого) допитати один раз у судовому засіданні малолітнього потерпілого під час досудового розслідування. Доцільно під час допиту застосовувати аудіо- та/або відеозапис. Допит малолітнього може бути проведений у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування).

У пункті 3.1.3 *«Процесуальні та тактичні особливості підготовки і проведення нонвербальних слідчих (розшукових) дій»* автор встановила, що найчастіше проводяться освідування підозрюваного та потерпілого, огляд та обшук. Освідування підозрюваного на предмет відсутності в нього певних частин тіла (руки, ноги тощо), яка часто лише удавана, імітована для зовнішнього спостереження оточуючими, проводиться у складній, конфліктній слідчій ситуації (у 78 % досліджених випадків), тому підтримано наведені у юридичній літературі такі тактичні прийоми: спостереження за поведінкою освідуваного, його фізичним і психічним станом, встановлення негативних обставин тощо, що дозволить слідчому успішно викрити інсценування.

Доведено, що часто підозрювані використовують для заняття жебрацтвом малолітніх із вродженими фізичними чи психічними вадами, які мають зовнішній прояв. Аргументовано, коли свідки вказують на такий «типовий вигляд» малолітнього потерпілого, то доцільно провести його освідування з метою встановлення описаних вище особливих прикмет у їх сукупності.

Тактика огляду місця події залежить від місця вчинення даного кримінального правопорушення (проїжджа частина, площа, вокзал тощо), а правильне її обрання є запорукою швидкого та ефективного розслідування.

Обґрунтовано тезу про те, що якщо таке кримінальне правопорушення вчинене організованою групою, то в житлі чи іншому володінні членів цієї групи слід проводити одночасні обшуки. У вивчених автором кримінальних провадженнях (кримінальних справах) непоодинокими були випадки протиправного утримання, позбавлення волі і переховування таких малолітніх.

У пункті 3.1.4 *«Процесуальні та тактичні особливості підготовки і проведення змішаних (складних) слідчих (розшукових) дій»* автор констатувала, що в 40 % досліджених нею випадків для впізнання свідкам пред'являвся підозрюваний, з них у 10 % випадках – за фотознімками. У решті вивчених матеріалів пред'являлися для впізнання цінності та майно. Доведено, що слідчому необхідно володіти арсеналом тих криміналістичних прийомів, які детально описано в спеціальній літературі, як от: застосовувати науково-технічні засоби і способи,

що полегшать складання словесного портрету; у допитуваного слід з'ясувати, чи не був він у стані переляку, хвилювання в момент спостереження тощо.

Запропоновано алгоритм черговості призначення експертиз залежно від типових обставин кримінального провадження та вдосконалення процесуального порядку унормування в чинному КПК.

З огляду на встановлені процесуальні прогалини унормування слідчого експерименту в чинному кримінальному процесуальному законодавстві висловлено ряд авторських пропозицій щодо їх усунення шляхом часткової імплементації окремих положень із КПК 1960 року.

У підрозділі 3.2 «Проведення негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій при розслідуванні злочинів про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом» встановлено, що негласні слідчі (розшукові) дії при розслідуванні вказаного кримінального правопорушення проводяться значно рідше, очевидно, в силу його специфіки, ніж слідчі (розшукові) дії. Розкрито процесуальний порядок та тактику провадження окремих із вказаних процесуальних дій, які дозволяють ефективно доказувати та розслідувати означені кримінальні правопорушення.

У підрозділі 3.3 «Перевірка та оцінка зібраних у кримінальному провадженні доказів» доведено, що допит може бути спрямований як на збір, так і на перевірку доказів (факту використання батьками або особами, які їх замінюють, чи іншими особами чужої малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, якщо він заперечується підозрюваним або ж перевірки та підтвердження факту систематичного випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб тощо). Аналогічне спрямування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом найчастіше мають проведення пред'явлення для впізнання та призначення експертиз.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження, здійсненого на основі аналізу науково-теоретичної літератури, слідчо-судової практики, узагальнених статистичних даних та аналізу і синтезу емпіричної бази, у дисертації зроблено теоретичне узагальнення і вироблено нові підходи та алгоритми дій слідчого із доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. До основних результатів дисертації належать такі положення:

1. Проведений системний аналіз історичних передумов зародження і детермінант розвитку жебрацтва в цілому та доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом зокрема підтвердив існування причинно-наслідкового зв'язку між вищезазначеним суспільно небезпечним діянням, нестабільною соціальною й економічною ситуацією в державі та такими суб'єктивними факторами, як жага власного збагачення і

небажання дотримуватись будь-яких ustalених моральних цінностей чи позитивних сімейних традицій.

2. Моніторинг сучасного стану наукової розробки поняття доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом засвідчив недостатню розробленість цієї проблематики науковою спільнотою, незважаючи на те, що напрацьовані підстави, які визначають формування належної правової регламентації протидії використанню малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, у кінцевому результаті закладають підвалини національної політики збереження генофонду України.

У чинному Кримінальному кодексі України передбачено окрему ст. 150¹, яка встановлює кримінальну відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. Існують й інші суміжні склади злочинів, які покликані, в першу чергу, кримінально-правовими заходами убезпечити дітей від протиправного впливу на них зі сторони дорослих.

3. У більшості міжнародних нормативно-правових актах суспільні відносини щодо охорони сім'ї та дітей розглядаються як невід'ємні складові. Встановлено, що в окремих нормах КПК Республіки Молдови, Австрії, ФРН наведено положення, які за умови імплементації до чинного КПК України сприятимуть його вдосконаленню. Наприклад, за аналогом КПК Молдови у ст. 91 КПК України окремими пунктами слід передбачити у переліку обставин, які підлягають доказуванню в цілому та при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом зокрема, обов'язок зі встановлення причин, що усувають злочинний характер діяння, а також причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення. Із КПК Австрії слід запозичити положення щодо мети доказування – встановлення істини (певної ймовірності знань, отриманих при дослідженні, що граничить з вірогідністю в пізнанні явищ і подій, які відбувалися в дійсності).

4. На основі детального аналізу та синтезу обставин, які підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, розроблено криміналістичну характеристику цього кримінального правопорушення та доведено наступні положення:

- при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом особливу увагу слід приділяти встановленню такої складової частини події цього злочину, як час його вчинення. В усіх досліджених нами матеріалах емпірики беззаперечно проявляється факт вчинення таких злочинів у денний час доби, зокрема тенденційні сплески переважають у ранкові години (8.00-10.00 год.) та вечірні години (17.00-20.00 год.). Особливо часто даний різновид злочину вчиняється у вихідні та святкові дні;

- місцем вчинення такого злочину як використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом в 90 % проаналізованих нами справ є громадські місця із значним скупченням людей;

- з об'єктивної сторони злочин, передбачений ст. 150¹ КК України, полягає у вчиненні суспільно небезпечної дії – використанні малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, як правило, не здатної усвідомлювати свої вчинки або позбавленої будь-якої можливості чинити такий протиправній діяльності будь-який опір;

- суб'єкт злочину, передбаченого ч. 1 ст. 150¹ КК України, є спеціальним: батьки (як правило матері) або особи, які їх замінюють. Як правило, такі особи ніде не працюють та негативно характеризуються за місцем свого проживання;

- особливістю суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 150¹ КК України, є вчинення його тільки з прямим умислом;

- механізм завдання шкоди суспільним відносинам, які забезпечують нормальний фізичний та моральний розвиток дитини, може бути зовнішній (іншими особами) та внутрішній (батьками), який характеризується більш високим ступенем суспільної небезпеки;

- найчастіше суми процесуальних витрат складаються із витрат на правову допомогу, але сам механізм їх відшкодування як такий відсутній, що ускладнює реальне виконання процесуальних рішень суду;

- вчинення злочину особою повторно, вчинення злочину щодо малолітнього, особи, що перебуває в безпорадному стані, вчинення злочину з використанням малолітнього не можуть ще раз враховуватися при призначенні покарання, як ознаки злочину, що впливають на його кваліфікацію;

- з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю злочину; вчинення злочину неповнолітнім; вчинення злочину жінкою в стані вагітності; вчинення злочину внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин є типовими обставинами, які пом'якшують покарання при вчиненні даного злочину;

- дійове каяття часто має місце при звільненні від кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом;

- гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, виступають обставиною, яка підлягає обов'язковому доказуванню та особливо характерна при вчиненні даного кримінального правопорушення;

- потерпілим від розглядуваного кримінального правопорушення завжди є малолітня дитина (у віці до 14 років) із властивими їй віковими, психологічними, фізіологічними, фізичними, а часто і психічними особливостями, які завжди необхідно враховувати в процесі доказування.

5. До типової системи слідчих (розшукових) дій, які проводяться для найбільш ефективного збору доказів при розслідуванні кримінальних правопорушень про використання

малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, віднесено наступні: вербальні слідчі (розшукові) дії, невербальні слідчі (розшукові) дії, змішані (складні) слідчі (розшукові) дії.

6. Констатовано, що існує ціла низка процесуальних і тактичних особливостей підготовки і проведення допиту потерпілого, підозрюваного, свідка. Доведено існування процесуальних і тактичних особливостей підготовки та проведення допиту малолітнього потерпілого. Тому, виходячи із наведеного, запропоновано закріпити обов'язок суб'єктів, що здійснюють розслідування, призначати малолітньому потерпілому представника й унормувати таке положення у новій ч. 5 ст. 58 КПК. Також обґрунтовано важливість доповнити чинний КПК новими ст. 71¹-71³ (педагог, психолог, лікар) та наведено їх редакції.

7. Розслідуючи таке кримінальне правопорушення, як використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, у слідчого найчастіше виникає необхідність у проведенні такої невербальної слідчої (розшукової) дії, як освідчування підозрюваного. На другому місці за частотою слідчої необхідності у проведенні освідчування перебуває малолітній потерпілий.

Доведено, що очевидним є факт унормованого права слідчого залучати до огляду потерпілого, однак через особливості, якими характеризується потерпілий від використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, через її малолітній вік, констатовано недоцільність виконання слідчим цього повноваження.

8. Встановлено процесуальні і тактичні особливості підготовки й проведення змішаних (складних) слідчих (розшукових) дій, які засвідчують, що низка проблем закладена законодавцем у КПК щодо колізійності їх унормування, в першу чергу це стосується експертизи та пред'явлення для впізнання. Розроблено пропозиції щодо нової норми ст. 224¹ КПК та доповнення до назви та змісту ст. 486 КПК.

9. Негласні слідчі (розшукові) дії у більшості випадків можуть проводитися лише при кваліфікації даного кримінально-караного діяння за ч. 2 та 3 ст. 150¹ КК України, тобто при вчиненні тяжкого злочину.

10. Доведено, що при розслідуванні такого кримінального правопорушення, як використання малолітньої дитини для зайняття жебрацтвом, слідчі, з метою перевірки зібраних доказів, найчастіше проводили наступні слідчі (розшукові) дії: допити свідків з метою перевірки показань підозрюваного чи малолітнього потерпілого (у 70 %), на другому місці – проведення пред'явлення для впізнання підозрюваного свідкам (у 55 %), і на останньому місці – призначення експертиз з метою перевірки зібраних доказів тощо (у 10 %).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Пришляк С. О. Особливості відшкодування моральної шкоди у кримінальному

судочинства: теоретичні і практичні проблеми / С. О. Пришляк, І. В. Басиста // Криміналістичний вісник: науковий журнал. – 2007. – № 2 (8). – С. 29-33.

2. Пришляк С. О. Особливості допиту неповнолітніх потерпілих від злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості / С. О. Пришляк, І. В. Басиста // Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – Львів: ЛьвДУВС. – 2008. – № 1. – С. 195-201.

3. Пришляк С. О. Дитяча безпритульність в Україні у 20-30-х рр. ХХ століття / С.О. Пришляк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – Вип. 2 (1). – С. 54-61.

4. Пришляк С. О. Слідчі (розшукові) дії як засоби збирання доказів під час розслідування окремих кримінальних правопорушень / С. О. Пришляк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – Вип. 4. – С. 417-427.

5. Пришляк С. О. Обставини, що підлягають доказуванню у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом / С. О. Пришляк // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького – Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького, 2013. – Вип. 8. – С. 217-221.

6. Пришляк С. О. Процесуальні особливості проведення допитів при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом / С. О. Пришляк // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2013. – Випуск 32. – С. 287-297.

7. Пришляк С. О. Допит підозрюваного та потерпілого у кримінальних правопорушеннях про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом / С. О. Пришляк // Митна справа. Науково-аналітичний журнал. – № 4. – Ч. 2. – Кн. 2. – 2013. – С. 68-74.

8. Пришляк С. О. Особенности допроса свидетелей при расследовании уголовных правонарушений об использовании малолетнего ребенка для занятия попрошайничеством / С.О. Пришляк // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук: Журнал научных публикаций. – Москва, август 2013. – № 08 (55). – С. 229-232.

9. Пришляк С. О. Особенности производства следственных (розыскных) действий при расследовании уголовных правонарушений об использовании малолетнего ребенка для занятия попрошайничеством: сравнительный аспект / С. О. Пришляк // Судебная власть и уголовный процесс: научно-практический журнал. – Воронеж, 2013. – № 2. – С. 63-69.

10. Пришляк С. О. Дотримання конституційних прав та свобод під час допиту неповнолітніх потерпілих / С. О. Пришляк, І. В. Басиста // Проблеми вдосконалення правового

забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (20 квітня 2007 р., м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2007. – С. 311-314.

11. Пришляк С. О. Залучення понять до провадження слідчих дій: проблемні аспекти / С. О. Пришляк, І. В. Басиста // Проблеми забезпечення конституційних прав громадянина в кримінальному судочинстві: матеріали науково-практичної конференції (26 жовтня 2007 р., м. Львів). – Львів: ЛьвДУВС, 2008. – С. 262-265.

12. Пришляк С. О. Проблемні аспекти участі понять при провадженні слідчих дій / С. О. Пришляк, І. В. Басиста // Механізми правового регулювання правоохоронної та правозахисної діяльності в умовах формування громадянського суспільства: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (9 листопада 2007 р., м. Львів). – Львів: ЛьвДУВС, 2007. – С. 130-134.

13. Пришляк С. О. Відшкодування моральної шкоди у кримінальному процесі / С. О. Пришляк, І. В. Басиста // Правова свідомість молоді в умовах розбудови соціальної демократичної держави: матеріали всеукраїнської курсантсько-студентської конференції (27-28 квітня 2007 р., м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ: ВОНР та РВД ПЮІ ЛьвДУВС, 2008. – С. 85-94.

14. Пришляк С. О. Суть дитячої безпритульності як соціального явища та її розвиток в історичному контексті / С. О. Пришляк // Актуальні проблеми нормативно-правового забезпечення діяльності та професійної підготовки працівників правоохоронних органів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (15-16 квітня 2011 р., м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ: «Тіповіт», 2011. – Ч.2. – С. 48-51.

15. Пришляк С. О. Причини та умови використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом / С. О. Пришляк // Правове регулювання суспільства та проблеми юридичної техніки: матеріали науково-практичної інтернет-конференції (грудень 2012 р., м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ: Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки, 2012. – С. 71-75.

16. Пришляк С. О. Попередження жорстокого поводження з дітьми, зокрема насильства над дітьми в сім'ї у світлі міжнародних стандартів / С. О. Пришляк // Забезпечення органами внутрішніх справ європейських стандартів прав людини у своїй діяльності: матеріали науково-практичного семінару (7 грудня 2012 р., м. Львів). – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – С. 116-122.

17. Пришляк С. О. Шляхи збирання доказів при розслідуванні кримінальних правопорушень про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом / С. О. Пришляк // Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 року: кримінально-правові та процесуальні

аспекти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (19-20 вересня 2013 р., м. Львів). – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – С. 335-339.

18. Пришляк С. О. Мотив та мета як елементи доказування використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом / С. О. Пришляк // Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: матеріали звітної наукової конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів (27 вересня 2013 р., м. Львів). – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – С. 196-200.

19. Пришляк С. О. Деякі особливості проведення обшуку при розслідуванні кримінальних правопорушень про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом / С. О. Пришляк // Правоохоронна діяльність: конституційні та адміністративно-правові аспекти: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (25 жовтня 2013 р., м. Львів). – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – С. 249-252.

20. Пришляк С. О. Проведення деяких невербальних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні кримінальних правопорушень про використання малолітніх дітей для заняття жебрацтвом / С. О. Пришляк // Європейські стандарти кримінального судочинства: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (27 вересня 2013 р., м. Донецьк). – Донецьк: ДЮО МВС України, 2013. – С. 225-230.

АНОТАЦІЯ

Розкошинська С.О. Доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2015.

У дисертації досліджено історичні передумови зародження та детермінанти розвитку жебрацтва в суспільстві. З'ясовано сучасний стан наукової розробки поняття доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, а також проведено аналіз зарубіжного досвіду, виокремлено положення, що раціональні для імплементації. Надано пропозиції щодо підвищення ефективності, результативності та своєчасності встановлення обставин, які підлягають доказуванню, а також сформульовано криміналістичну характеристику даного кримінального правопорушення. Виокремлено типову систему слідчих (розшукових) дій для найбільш ефективного збору доказів при розслідуванні кримінальних правопорушень про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, наведено недоліки сучасного стану їх кримінальної процесуальної регламентації, запропоновано їх усунення шляхом внесення змін і доповнень до чинного КПК. Синтезовано процесуальні та тактичні особливості підготовки і проведення окремих вербальних, невербальних та змішаних (складних) слідчих (розшукових) дій

при розслідуванні кримінальних правопорушень про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом; визначено місце негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій у системі збору, перевірки та оцінки доказів.

Ключові слова: досудове розслідування, кримінальне провадження, кримінальне правопорушення, слідчий, доказування, збір доказів, перевірка доказів, оцінка доказів, малолітня дитина, жебрацтво, слідчі (розшукові) дії.

АННОТАЦІЯ

Розкошинская С. О. Доказывание при расследовании использования малолетнего ребенка для занятия попрошайничеством. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко. – Львов, 2015.

В диссертации исследованы концептуальные основы доказывания при расследовании использования малолетнего ребенка для занятия попрошайничеством. В частности, проанализированы исторические предпосылки зарождения и детерминанты развития попрошайничества в обществе, а также доказывания при расследовании использования малолетнего ребенка для занятия попрошайничеством.

Выяснено современное состояние научной разработки понятия доказывания при расследовании использования малолетнего ребенка для занятия попрошайничеством, а также проведен анализ зарубежного опыта как противодействия использованию малолетнего ребенка для занятия попрошайничеством, так и доказывания при расследовании использования малолетнего ребенка для занятия попрошайничеством, выделены положения, рациональные для имплементации.

Сформулированы предложения по повышению эффективности, результативности и своевременности установления обстоятельств, подлежащих доказыванию (события уголовного правонарушения и его элементов; виновности обвиняемого в совершении уголовного правонарушения, формы вины, мотива и цели совершения уголовного правонарушения; вида и размера ущерба, причиненного уголовным правонарушением, а также размера процессуальных расходов; обстоятельств, влияющих на степень тяжести совершенного уголовного правонарушения, характеризующих личность обвиняемого, отягощающих или смягчающих наказание и тому подобное), а также криминалистическая характеристика данного уголовного правонарушения.

Вычленено типичную систему следственных (розыскных) действий для наиболее

эффективного сбора доказательств при расследовании уголовных правонарушений об использовании малолетнего ребенка для занятия попрошайничеством. В частности выявлены существенные недостатки и пробелы в части правовой регламентации отдельных вербальных следственных (розыскных) действий, которые являются средствами сбора доказательств при расследовании уголовных правонарушений об использовании малолетнего ребенка для занятия попрошайничеством и обоснованы предложения по их устранению путем внесения изменений и дополнений в ст. 58 УПК, предложено дополнить действующий УПК новыми ст. 71¹-71³ УПК и приведены их формулировки.

Разработаны предложения для надлежащего законодательного урегулирования таких смешанных (сложных) следственных (розыскных) действий, как предъявление для опознания, назначение экспертизы, исходя из имеющихся недостатков правовой регламентации этих процессуальных действий (предложена новая норма 224¹ УПК, а также внесение изменений и дополнений в ст. 486 УПК). Аргументировано неоднозначность позиции законодателя об объединении в ст. 232 УПК разновидностей двух разноплановых следственных (розыскных) действий, таких как допрос и предъявление для опознания, и предложены соответствующие проектные нормы.

Определено место негласных следственных (розыскных) действий и иных процессуальных действий в системе сбора, проверки и оценки доказательств при расследовании уголовных правонарушений об использовании малолетнего ребенка для занятия попрошайничеством.

Ключевые слова: досудебное расследование, уголовное производство, уголовное правонарушение, следователь, доказывание, сбор доказательств, проверка доказательств, оценка доказательств, малолетний ребенок, попрошайничество, следственные (розыскные) действия.

SUMMARY

Rozkoshynska S. O. Proving when Investigating the Engagement of a Minor in Begging. – Manuscript.

Dissertation for the scientific degree of Candidate of legal sciences by specialty 12.00.09 – Criminal procedure and Criminalistics, Forensic Examination, Operative-Investigative Activity. –Ivan Franko Lviv National University. – Lviv, 2015.

The dissertation studies historic preconditions of origin and determinants of the begging development in society. Modern state of the scientific research of the concept of proving when investigating the engagement of a minor in begging is ascertained; foreign experience analysis is made as well as rational provisions for implementation are singled out. Suggestions concerning improvement of efficiency, effectiveness and timeliness of establishing provable facts, are given; criminalistical

characteristic of the given criminal offence is formulated. A typical system of investigative (searching) procedures for the most effective evidence collection when investigating criminal offences on the engagement of a minor in begging presented; drawbacks of the modern state of their criminal procedural regulation are enumerated; their elimination by alterations and additions to the current Criminal Procedural Code is offered. The author the has synthesized procedural and tactical peculiarities of preparation and conducting separate verbal, nonverbal and mixed (complex) investigative (searching) procedures when investigating criminal offences on the engagement of a minor in begging; there was determined a place of secret investigative (searching) procedures and other legal proceedings in a system of collection, examination and evaluation of evidence.

Key words: prejudicial inquiry, criminal proceedings, criminal offence, investigator, proving, evidence collection, evidence examination, evidence evaluation, minor, begging, investigative (searching) procedures.

Підписано до друку 22.09.2015 р. Формат 60x84/16

Обсяг 0,9 авт. арк.

Тираж 100 прим. Папір офсетний.

Друк: ФОП Кундельська В.О.

79037, м. Львів, вул. Студинського, 4.

Виписка з ЄДР серія АА № 543619 від 22.10.2007 р.

Тел.: 096 270 62 87; 050 227 91 39.

e-mail: genaprint@mail.ru